

«Історії українських воїнів»

У Чернігівському міському палаці культури відбулася презентація спеціального проекту «Історії українських воїнів», на якій було представлено серію книг, присвячених військовослужбовцям-учасникам АТО.

Книга перша «Побратими»: держслужбовці, робітники, вчителі, фермери. Різні люди, які залишили свої буденні справи й пішли боронити Україну, над якою нависла біда.

«Відчайдухи» – розповіді про те, чого не купиш у російських «воєнторгах», – патріотизм і хоробрість наших воїнів.

Відання «Наші» – про тих, хто бачить серцем, для кого Украї-

на – остання книга з цієї серії, яка щойно побачила світ. Присвячена вона жінкам: військовослужбовцям, волонтерам, матерям і дружинам українських захисників Вітчизни.

На презентацію було запрошено учнівську молодь та й взагалі захід могли відвідати всі бажаючі. Перед присутніми виступили герої літературних оповідей, творчі колективи представили концертну програму. А насамкінець діти могли написати листи воїнам, які захищають Україну.

Організатори пообіцяли подарувати примірники книжок кожній школі й бібліотекам Чернігова, міста, де цей захід було про-

ПОСТАТЬ В ІСТОРІЇ

«Цей невгамовний Карнабед...»

18 квітня у читальній залі Чернігівської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка відбулося спільне засідання членів клубу «Шанувальники старого Чернігова» та читачів бібліотеки на тему: «Андрій Карнабед: життя, творчість, пам'ятки».

Чому саме Андрієві Карнабеду присвячено? Бо це визначна постать в історії післявоєнного Чернігова, людина, яка відчайдушно воювала за наше місто, прагнучи зробити його кращим. Він – відомий архітектор, художник, краєзнавець, дослідник чернігівських старожитностей, автор (і співавтор) близько 300 проектів будівництва та реставрації споруд нашого міста. Цікаву характеристику навела у своєму вступному слові завідувачка відділу мистецтв бібліотеки ім. В. Г. Короленка Лариса Поліщук:

– Його називали «Цей невгамовний Карнабед». Прямо в яблучко вцілено!

Було б неправильно не назвати головні віхи життєвого і творчого шляху відомої людини Чернігова. Родом Андрій Карнабед з села Рогізки Щорського (нині Сновського) району. Вищу освіту отримав на архітектурному факультеті Київського інженерно-будівельного інституту. Після навчання повернувся до Чернігова, де відразу ж поринув у вир відновлювальних робіт міста, вщент зруйнованого німецько-фашистськими загарбниками. Значимий його внесок у відбудову П'ятницької церкви, Борисоглібського, Спаського та Троїцького соборів, будинків Колегіуму, полкової канцелярії на Валу тощо.

З 1967 року, з першого дня заснування, працює в Національному архітектурно-історичному заповіднику «Чернігів стародавній», організував постійно діючу виставку іконопису, до речі, єдину в області. Як зазначила завідувачка відділу фондів Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній» Ольга Травкіна, тільки тепер планують відправити останню партію ікон на реставрацію. У свій час Андрій Карнабед навів їх стільки, що

ніде було стати. Ікони лежали скрізь. Правда, здебільшого в занедбаному стані, аварійні...

У науковому доробку Карнабеда понад 500 статей, нарисів, книг, присвячених Чернігову та поліському рідному краю.

– Це була людина, яка боролася за кожен будинок, – підкреслив краєзнавець, голова клубу «Шанувальники старого Чернігова» Вячеслав Демиденко. – І взагалі, наш клуб створений завдяки ініціативі Андрія Антоновича. У 1997 році саме для поліпшення роботи обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Це, мабуть, єдина структура, яку створювали знизу доверху, а не навпаки, що ми спостерігаємо повсякчас.

Екскурс щодо діяльності Андрія Карнабеда продовжив історик, колекціонер, голова Чернігівської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури Костянтин Ягодівський. Більш детально зупинився на проектах Карнабеда як архітектора, підкріплюючи розповідь світлинами та коментарями. Щойно відремонтований сквер ім. Богдана Хмельницького закладали за його проектом і пам'ятник гетьману України планували встановити обличчям саме в бік П'ятницької церкви, а не навпаки, як він стояв стільки років. Були названі такі проекти як ДЮСШ «Юність» (1959), комплекс підприємств харчування та торговельного обслуговування населення «Полісся» (1965), знамените літнє кафе «Деснянські хвилі» на Алеї Героїв (нині не існує). Більше ж працював у плані декоративного оздоблення будівель. Прикро, що не всі задуми були втілені в життя, як то забудова П'яти кутів, генеральний план та концепція розвитку Чернігова (1990).

Але найбільше, мабуть, відомий Андрій Карнабед як захисник старовини.

– Він воював за кожен будинок дореволюційної побудови, особливо за ті, де мешкали відомі люди Чернігова, – наголосив мистецтвознавець, член головної ради Українського товариства охорони пам'яток історії та культури й водночас голова міської організації Віктор Величко. – Та не все вдавалося зберегти. Трагічна, але красномовна істо-

▲ Андрій Карнабед

▲ Вячеслав Демиденко:

«Це була людина, яка боролася за кожен будинок...»

рія будинку Рашевських. Скільки не боролися ми з Андрієм Антоновичем, щоб зберегти його. На жаль, зробити це не вдалося. Миськрада за підписом заступника голови Бешуна винесла вердикт «Реставрації не підлягає»... Прикро бачити таке ставлення до своєї історії, тоді як до опрацювання проекту пристало багато людей: громадськість, учні школи (тепер колегіум) №11, разом мріяли про осередок на «Рашевщині», де знайшлося б місце і храму, і альтанці, і молодіжному кафе...»

Відстояв і неповторний ландшафт Лісковиці, приватний сектор.

Відоме висловлювання Андрія Карнабеда «Краще зберегти одну пам'ятку, аніж захистити одну дисертацію» найкрасномовніше підкреслює його небайдужий і прямий характер.

– Така людина заслуговує на гідне вшанування, – акцентував увагу присутніх колишній колега по роботі в заповіднику, член Національної спілки краєзнавців України, член Національної спілки художників України, кандидат мистецтвознавства Анатолій Адрюг. – Але й досі немає в Чернігові вулиці, названої на його честь! Варто повернутися до цього питання. Не завадило б і меморіальну дошку встановити на будинку, в якому він проживав...

Віталій АДРЮГ
Фото Івана КАЛИТИ

ЦІКАВІ ЛЮДИ

Хрещениця академіка Смирнова і просто вчителька

► Початок на 4-й стор.

III

Літа, ніби квіти, відцвіли... Її здібності першим помітив учитель математики в Чорнотичах, де була семирічка. Він написав тоді в характеристиці: «...здібна до педагогічної діяльності з математики». Отож приїхала навчатися в корюківську десятирічку, потім – Ніжин, педінститут, фізико-математичний факультет. Це було в 1936-му. А через три роки поїхала на роботу. Навчання скоротили у зв'язку з фінською війною. Тетяна Мотчана диплома не отримала, їй, як і всім іншим студентам, видали довідку про дострокове завершення навчання без практики. З нею й працювала всі роки. Перший свій самостійний урок провела в рідній корюківській школі. Його тема: «Площа зрізаної піраміди». Класи були великі – по 30-35 учнів. Але діти дуже хотіли вчитися. У неї ніби вирости крила...

IV

Радість немов вільна птаха, наче марево. Здавалося, їй не буде кінця. Аж ні... Потім була війна з нацистами, довга і страшна. Увечері напередодні її початку в школі зібралися випускники сьомого й десятого класів. В одному Тетяна Мотчана була класним керівником. Іншу подію очікувала завтра, 22 червня. Вона виходила заміж за Володю Сидоренку, вчительку фізики, якого знала, ще навчаючись в інституті. І знову радість, ніби марево...

Вчорашні десятикласники йшли у військомати, а вчителька плакала, збирала свого Володю у фронтову дорогу. Залишили! Броня! Але від того не легше...

Старшого сина Ігоря Тетяна народила в свекрухи вдома, на околиці міста, в серпні 42-го. А через півроку рятувала своє дитя від кривавої пожежі. Вони не були в самому її печлі. Пекло котилося до них.

Люди з Садової ховалися в лісі й на Гапоновім болоті. Свекри сказали, що нікуди не підуть. Схорон – у кінці городу. Яму викопали заздалегідь. Домовились: якщо фашисти з'являться зненацька – усі тікають у різні боки. Може, хто-небудь і залишиться живим. Один день сиділи в ямі в снігах до вечора. А вранці наступного чули, як у дворі через пролісок, кричала старенька: «Куди ви мене штовхаєте?» І постріли...

З'явився якийсь броньовик. Каті! Тетяна схопила малого і чимдуж побігла до лісу. Броньовик застряв у снігах. Дорога до їхнього кутка була заметена. Криваві «пасажири» броньової машини почали стріляти запальними кулями. Загорівся один дах, інший... І їхній, Сидоренків...

Тетяна цього не бачила. Вона взагалі нічого не бачила, крім своєї дитини. Де в неї сили бралися боротися з глибоким снігом?! Дісталася лісу поблизу Лубенця, а там люди ховаються. Прибилася до них. Надвечір додому розходяться. Та кілька жінок з дітьми не йдуть. Нікуди.

В Корюківці все горить. Спасибі одній жіночці з Лубенця. Повела всіх до своєї хати, крайньої у селі, зварила чавунець картоплі, спати вклала...

Жалкує Тетяна Єфремівна, що не знайшлося в неї часу згодом подякувати жінці за порятунк. Хіба на її місці вона інакше б вчинила?..

А потім її з дитиною знайшов свекор – люди переказали. Приїхав конем – посадив на сани:

– Поїдемо, Таню, в Козляничі, до матері. Добиралися в обхід доріг, щоб поліція не зустрілася. Кінь на льоду в річку провалився. Сани з дитиною зверху на кризі. Таню перед цим свекор відправив на той берег: «Біжи, ти легенька!» Перебігла. Роздягнувся старий, пішов у крижану воду коня витягувати. Таня ледь не зомліла...

Коли свого хлопчика Тетяна занесла до батьківської хати, злякалася ще більше: дитина схожа на мерця. Та маленький за ніч на печі відігрівся.

А потім знову переживання. Ігорка ледь не вбили, коли вороги восени цього ж року відступали. Підірвали міст. Все летіло. Щось важке розбило шибку і впало, поряд з дитиною.

Усього не розкажеш. Володю, чоловіка, на фронт не провела, розминулися на дві години... Бігла з Козлянич!..

Загинув він у Білорусі. Тяжко переживала, на уроках забувалася. Школа працювала із забитими фанерою і залізом вікнами, з маленькими шибками. Скільки там було сиріт!..

V

Спасибі долі: вона подарувала їй, на рещті, світлі дні. Душевні рани з роками гояться. Взяв Тетяну Мотчану за дружину корюківчанин Іван Парфенюк, спеціаліст-зв'язівець. Його життя теж бідами наділило по вінця. Під час корюківської трагедії загинула кохана з дворічною донькою. А його сховала. Вирвався з полум'я, витяг усіх убитих і сам обгорів. Вилікувався у партизанському загоні. Дружину його – Женю Тихоновську – Тетяна Мотчана вчила у школі, й Івана добре знала. З початку війни забезпечував зв'язок у Чернігові, евакуюватися не вдалося, прийшов

пішки до Жені в Корюківку. Був партизанським зв'язковим. Тому й ховала його від ворожого ока, думала, що її з дитиною не чіпатимуть.

Повоювати йому так і не вдалося: після звільнення Корюківки Івана Парфенюка залишили в районі для відновлення проводів зв'язку і забезпечення радіомовлення.

Першим приміщенням радіовузла зв'язку була кімнатка в церкві на другому поверсі. Тетяна Мотчана це добре пам'ятає. Її Іван, вже в 50-річному віці закінчив політехніку зв'язку. Він був єдиний із тих, хто будував зв'язок в районі із самого початку...

Перо так і проситься написати: «А потім у них народився син». Як же без дитини? Вона єднає, зміцнює сім'ю. Хлопчика назвали Олександром. Вони разом зі старшим братом Ігорем росли у великій любові. Татова робота їх дуже цікавила, вони спостерігали за розвитком і експлуатацією технічних засобів зв'язку, практикували радіотворчість удома. Звичайно, дуже поважали мамину нелегку вчительську працю, мамину справедливість у всьому...

Ігор і Олександр закінчили Київський політехнічний інститут. Старший – радіофакультет, а менший – хіммат. Розлетілися. Їхні домівки давно вже в Свердловську (Катеринбургі) і Києві. Діти є й онуки.

Відмінні спеціалісти, та вже на пенсії. Олександр тепер разом із мамою. Неньку не можна залишати саму. Скільки разів він витягував її з пазурів смерті?! Ласкавий, спокійний, уважний. Усім матерям такого б сина!..

Жаль, Ігор далеко. Хворіє. Отож, усі надії на Олександра. Він, як і ненька, радіє кожній людині, котра відчиняє до них двері. Це все йдуть учні – сиві й не дуже. Любить їх пригощати чаєм і обов'язково фотографує з мамою.

У її невеличкій кімнаті на стіні вітаньня з ювілейним днем народження від учнів 10-б класу міської школи №2, де була в 1968 році класним керівником. У рамці, ніби почесна грамота. Здається, тому вітанню ціни немає. Там є слова з побажаннями своєї дорогої вчительці прожити на землі не лише сто літ, а набагато більше. Ніби наказ!

Хіба можна не виконати? Тетяна Мотчана вдячна за це і старається жити.

Зоя ШМАТОК